

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

9/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 5/9 (4) – 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2024

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politehnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy

maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

SodiqovaShohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Насретдинова Дилфуза Мухаммадиновна</i> ЖЕНЩИНЫ ТАТАРКИ В КУЛЬТУРНОЙ ЖИЗНИ ТУРКЕСТАНА	13-19
<i>Хужаниязов Уктам Ешбаевич</i> ҚОРАҚАЛПОҚ ДАВЛАТ АКАДЕМИК МУСИҚАЛИ ТЕАТРИ МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА	20-25
<i>Saidaxmatov Sharifbek Toshpo'latovich</i> SURXONDARYO VA QASHQADARYO VILOYATLARIDA DEMOGRAFIK O'ZGARISHLAR, AHOLI BANDLIGI VA MIGRATSIYA JARAYONLARI	26-32
<i>Yakubov O'tkir Shermamatovich</i> XX ASRNING UCHINCHI CHORAGIDAGI IQTISODIY, IJTIMOIIY O'ZGARISHLAR VA ULARNING DEMOGRAFIK JARAYONLARGA TA'SIRI	33-37
<i>Саидбобоева Гулзора Нематжоновна</i> ЎРТА ОСИЁ ЭНЕРГЕТИКАЛАРИНИНГ I СЪЕЗДИ ХУСУСИДА	38-43
<i>Muminov Orifxuja</i> QIZILQUMNING LANDSHAFTI VA TARIXIY GEOLOGIYASI	44-49
<i>Avalova Gulshod Murodullayevna</i> HOJI BEKTOSH VALI – MUTASAVVUF FAYLASUF. HOJI BEKTOSH VALI MAJMUASI: TARIXI VA BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI	50-55
<i>Айтмуратова Жанылсын Жалгасовна, Жамалов Нурлан Юсупович</i> БУЮК АЛЛОМАЛАРИМИЗНИНГ МЕРОСИНИ ЎРГАНИШ АСОСИЙ ВАЗИФАМИЗ	56-61
<i>Qurbonova Marg'uba</i> TIL SOHASIDAGI O'ZBEKISTON HUKUMATI SIYOSATI, O'ZBEK TILINING DAVLAT TILI SIFATIDAGI NUFUZINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI	62-68
<i>Shoto'rayeva Sitora Xudoyberdi qizi</i> BUXORO XONLIGIDA TOJIDDIN HASANXOJANING TUTGAN O'RNI VA IJTIMOIIY FAOLIYATI	69-72
<i>Убайдуллаева Моҳисадаф Суннатилла қизи</i> ҚЎҒИРЧОҚ ЎЙИН ЭНГ ҚАДИМГИ НОМОДДИЙ МАДАНИЙ МЕРОС СИФАТИДА	73-76
<i>Xoliqulov Rustam Sharipovich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH SOHASIDAGI AMALGA OSHIRILAYOTGAN CHORA-TADBIRLAR	77-82
<i>Fayziyev Farrux Uktamovich</i> IMKONIYATI CHEKLANGAN INSONLAR O'RTASIDA O'TKAZILADIGAN XALQARO SPORT MUSOBAQALARINING RIVOJLANISH TARIXI	83-90
<i>Азаматова Гулмира Байирбековна</i> МЕҲНАТ МИГРАНТЛАРИНИ ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ ҚўЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ	91-96

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna, Abduvohidov Behzod</i> ISHBILARMONLIK MUHITINI SHAKLLANTIRISHDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI O'RNI	97-107
<i>Абдуллаев Алтинбек Янгибаевич, Холиёров Парда Саъдуллаевич</i> КОРХОНАЛАРДА ИНВЕСТИЦИЯЛАР ҲИСОБИНИНГ ИЛМИЙ-МЕТОДОЛОГИЯСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	108-124
<i>Payazov Murod Maksudovich</i> “O'ZBEKISTON TEMIR YO'LLARI” AJDA YO'LOVCHI TASHISH TIZIMINI MODERNIZATSIYALASH DAVR TALABI	125-131
<i>Юнусов Бегенч Мавланбердиевич</i> ИҚТИСОДИЁТ ТАРМОҚЛАРИДА ИШЛАБ ЧИҚАРИШ РИВОЖЛАНИШИНИ БАШОРАТЛАШ, УЛАРНИНГ МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ	132-143
<i>Qo'chqarov Baxtiyor Hoshimjanovich, Sayitbaev Shermirza Datkamirzaevich</i> KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI AYLANMA VOSITALARINI SHAKLLANTIRISHDAGI MUAMMOLAR VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	144-151
<i>Мадрахимов Кахрамон Эгамберганович</i> МИНТАҚАВИЙ ИҚТИСОДИЙ СИЁСАТНИНГ СТРАТЕГИК УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ	152-161
<i>Palvaniyazov Anvar Amatovich</i> MAMLAKAT IQTISODIYOTIGA XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB ETISHDA INVESTITSION SIYOSATNING AHAMIYATI	162-165
<i>Raximbayev Akmal Azatboyevich</i> HUDUDLARDA SANOAT AGLOMERATSIYALARINI SHAKLLANTIRISH BO'YICHA XORIJIY TAJIRIBALARDAN FOYDALANISH	166-172
<i>Raxmanova Rushana</i> O'ZBEKISTONDA TURIZM RIVOJI VA KADRLAR TAYYORLASHDAGI MUAMMOLAR	173-178
<i>Xayrullayev Shaxram Yunus o'g'li</i> SAMARQAND VILOYATIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA DINAMIKASI	179-186
<i>Qodirov Bahodir Tursunovich</i> “QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARI”NING O'ZBEKISTON IJTIMOIIY-IQTISODIY TARAQQIYOTIDAGI O'RNI	187-192
<i>Bekjanov Dilmurad Yuldashovich, G'oyibnazarov Muxammad Xamidbekovich</i> LIZING MUNOSABATLARINI RIVOJLANTIRISHDA SAMARALI MARKETING STRATEGIYALARINING AHAMIYATI	193-199
<i>Masharipova Durdona</i> RAQAMLI PLATFORMALARNING GLOBAL TASHQI SAVDOGA TA'SIRI: IMKONIYATLAR VA MUAMMOLAR	200-206
<i>Нурмухамедова Барно Исмаиловна, Урунова Гульнара Чарикулиевна</i> ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ ИНИЦИАТИВНОГО БЮДЖЕТИРОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	207-213

<i>Xidirova Marg'uba Rustamovna, Zakirov Asilbek Adilovich</i> KORPORATIV BOSHQARUV MEKANIZMLARI ORQALI AKSIYADORLIK JAMIYATINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH	214-218
---	---------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Ismoilov Maxamadixon</i> TALABALARDA FALSAFIY TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISHNING DOLZARB MUAMMOLARI	219-223
<i>Shaydullayev Normuhammad</i> INSON VA JAMIYAT O'ZARO ALOQALARI: MUVOZANAT VA RIVOJLANISH	224-228
<i>Раджапбоева Хуршида Мақсудовна</i> ШАРОФ РАШИДОВ БАДИЙ-АДАБИЙ МЕРОСИДАГИ ЭСТЕТИК КЛИШЕНИНГ УНИКАЛ ЎЗИГА ХОСЛИГИ	229-233
<i>Abdullayeva Marhabo Uskinbayevna</i> YUSUF XOS HOJIB "QUTADG'U BILIG" ASARIDA AXLOQ MASALASI.....	234-239
<i>Ризаев Илҳом</i> ТАРТИБ ВА ХАОС: ЎЗ-ЎЗИНИ ТАШКИЛЛАШТИРИШ ҲОЯЛАРИНИНГ ТАРИХИЙ ТАДҚИҚИ	240-247
<i>Niyozova Nilufar</i> OQILONA TURMUSH SHAROITINI YARATISHDA OILANING O'RNI	248-252
<i>Usmonov Farrux</i> FAN ETIKASI TUSHUNCHASINING TIZIMLI TAHLILI	253-258
<i>Mirjavxarova Feruzaxon Usmonjonovna</i> AYOLLARNI QO'LLAB-QUVVATLASHNING IJTIMOY, IQTISODIY VA MADANIY ASOSLARI: TARIXDAN BUGUNGI KUNGACHA	259-266
<i>Primov Baxriddin Abdiraxmonovich</i> JAMIYAT BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA MA'NAVIY VA G'OYAVIY MEKANIZMLAR	267-272
<i>Raxmankulov Farxod Raximkulovich</i> ISLOHOTLAR JARAYONIDA MULKDORLAR QATLAMINING MILLIY O'ZLIGINI ANGLASHINING O'ZIGA XOS JIHATLARI	273-278
<i>Asatov Sodiq Safarovich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLARGA PRAGMATIK YONDASHUVLARNING IJTIMOY-FALSAFIY TAHLILI	279-284
<i>Yusupova Feruza Zoyirovna</i> AXLOQIY TAFAKKURNING TAKOMILASHUVIDA AXLOQIY IDEALGA BO'LGAN EHTIYOJ	285-290
<i>Aripova Zulfiyaxon Solijonovna</i> SINERGETIKANING FALSAFIY VA IJTIMOY DUNYOQARASHGA TA'SIRI	291-296
<i>Saodatov Alimardon Abduraxmonovich</i> YOSHLARDA TABIAT IFLOSLANISHINI OLDINI OLISH VA UNI ASRAB AVAYLASH MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH	297-302

<i>Matluba Abduqodirovna Abdalimova</i> FALSAFIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA ANALITIK VA KRITIK YONDASHUVLAR	303-307
<i>Safarova Tumaris Rustamkulovna</i> KOTIB CHALABIYNING SHARQ ILM-FAN TARAQQIYOTIDA TUTGAN O'RNI	308-312
<i>Турсунов Мухиддин Болтаевич</i> АФСОНАВИЙ ДУНЁҚАРАШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ ВА УНИНГ ИНСОН ТАФАККУРИГА ТАЪСИРИ	313-316
<i>Mamanov Jamoliddin Abduraximovich</i> XRISTIANLIK DININING KELIB CHIQISHI VA G'ARB DAVLATLARIGA TARQALISHI	317-326
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Karimova Ozodakhon Avazovna</i> LINGUOPRAGMATIC STUDY OF PHRASEOLOGICAL UNITS WITH A SOMATIC COMPONENT IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	327-338
<i>Sayfiddinova Gulnoza</i> MILLIY UYG'ONISH DAVRI QO'QON ADABIY MUHITIDAGI AYRIM TURKUM SHE'RLARNING JANRIY XUSUSIYATLARI	339-344
<i>Abdullayev Ziyodbek Mansurovich</i> O'ZBEK VA NEMIS TILLARI ANTROPONIMIKASIDA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR: KONTRASTIV TAHLIL	345-352
<i>Otaboyeva Mazmuna Rahimovna</i> FE'LNING SEMANTIK VA GRAMMATIK KATEGORIYALARIDAGI DARAJALANISHI: O'ZBEK VA INGLIZ TILLARI MISOLIDA	353-359
<i>Алиева Эльвина, Темирова Озода</i> ПОВЕЛЕНИЯ И ПОБУДИТЕЛЬНЫЕ ВЫСКАЗЫВАНИЯ СО ЗНАЧЕНИЕМ ЖЕЛАНИЯ В ПОЭТИЧЕСКИХ ТЕКСТАХ В. Ф. ХОДАСЕВИЧА	360-365
<i>Norqobilov Sanjar Rahmat o'g'li</i> BADIIY TARJIMADA LEKSIK-GRAMMATIK TRANSFORMATSIYALAR TADQIQI (JON GRINNING "THE FAULT IN OUR STARS" ROMANINING O'ZBEK TILIGA TARJIMASI MISOLIDA)	366-372
<i>Maxmudova Farangiz Muzaffar qizi</i> SAID AHMAD HAJVIYALARIDA YUKLAMALARNING AHAMIYATI	373-378
<i>Abdumajitov Xurshid Alisher o'g'li</i> MULOQOT VA MADANIYAT SHARHIDAGI SPORT TILI	379-382
<i>Rajabova Karomat Chorshanbi qizi</i> TURKOLOGIYADA SO'ZLASHUV USLUBIGA DOIR IZLANISHLAR	383-389
<i>Abdujalilova Ruxshona Abdug'afforzoda</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA JINOIY LINGVISTIK BIRLIKLARNING SHAKLLANISHIDA STILISTIK VOSITALARNING O'RNI	390-396
<i>Xasanova Kamila Baxtiyorovna</i> STUDYING ETHNOGRAPHIC VOCABULARY IN THE UZBEK LANGUAGE	397-401
<i>Бобаева Шахноза</i> ОСОБЕННОСТИ ЯЗЫКОВЫХ ЕДИНИЦ В РЕЧИ	402-407

<i>Рузибаева Азиза Қаҳрамановна</i> АВАЗ ЎТАР ИЖОДИНИНГ ЎЗБЕК ТИЛИГА ТАЪСИРИ	408-413
<i>Umurzakova Aygul Umarovna</i> ARAB TILSHUNOSLIGIDA ZIYORAT TURIZMI TERMINOLOGIYASINING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI VA RIVOJLANISH JARAYONI	414-418
<i>Sobirova Nodirabegim Murodjon qizi, Egamberdiyeva Sarvinoz Esonali qizi</i> STILISTIK FIGURALARNING TARJIMADAGI O'ZIGA XOSLIGI	419-423
<i>Xo'jamberdiyeva Gavhar Ilhom qizi</i> INGLIZ TILIDA "CHILD" KONSEPTINI AKS ETTIRUVCHI NOMINATSIYALAR	424-427
<i>Мирзаева Феруза Самижоновна</i> ЎЗБЕК ХАЛҚ МАҚОЛЛАРИДА АНТРОПОНИМЛАРНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШИ	428-433
<i>Badalbayeva Maloxat Yulchiyevna</i> TRANSLATION FEATURES OF EMERGENCY TERMS IN ENGLISH AND UZBEK: A COMPARATIVE ANALYSIS	434-438
<i>Berdimurotova Sevara Maxmudovna</i> RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR SOHASIDAGI O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI NEOLOGIZMLARNING YASALISH USULLARI VA QO'LLANILISH XUSUSIYATLARI	439-444
<i>Po'latova Sarvinoz Botir qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA ZIDDIYATLI KOMMUNIKATSIYANING LIGVISTIK EKSPERTIZASI	445-449
<i>Aripova Saodat Taxiroyvna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI HIKOYALAR TARJIMASINING LINGVOKULTUROLOGIK XUSUSIYATLARI	450-453
<i>Azamatova Gulnoza</i> THE GRAMMATICAL CATEGORY OF NUMBER IN THE GERMAN LANGUAGE	454-458
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Мухитдинова Фирюза</i> КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ И ПОЛИТИКО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ В НОВОМ УЗБЕКИСТАНЕ	459-465
<i>Imotniyozov Doniyorbek Baxtiyor o'g'li</i> MULKNI BEGONALASHTIRISH SHARTNOMALARIGA OID KONSEPTUAL YONDASHUVLAR	466-470
<i>Ёкубов Шухратжон Восиджон угли</i> ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК АВТОР И ИЗОБРЕТАТЕЛЬ: АНАЛИЗ ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЫ ПРОИЗВЕДЕНИЙ И ИЗОБРЕТЕНИЙ, СОЗДАННЫХ ИИ, В РАМКАХ АВТОРСКОГО ПРАВА И ПАТЕНТНОГО ПРАВА	471-477
<i>Худайбердиева Мафтуна Зафар кизи</i> ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВА ДЕТЕЙ НА БЕСПЛАТНОЕ И КАЧЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: МЕЖДУНАРОДНЫЕ ДОСТИЖЕНИЯ И АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ	478-483
<i>Begimov Rufat Musurmonovich</i> KONSTITUTSIYA – HUQUQ VA ERKINLIKLARIMIZ KAFOLATI	484-488
<i>Миножиддинов Абдурасул Баходирович</i> АЛИМЕНТ МАЖБУРИЯТЛАРНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ	489-494

<i>Иброҳимов Азимжон Абдумумин угли</i> “ЎЗБЕКИСТОН ФУҚАРОЛИК ҚОНУНЧИЛИГИДА КОРПОРАТИВ МУНОСАБАТЛАРГА ОИД ҚОИДАЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ: КОНЦЕПТУАЛ ЁНДАШУВ”	495-500
<i>Koryog'diyev Bobur Umidjon o'g'li</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI FUQAROLIK KODEKSINING YANGI TAHRIRI LOYIHASI BIRINCHI BO'LIM 6-BOBIDAGI KONSEPTUAL MASALALAR TAHLILI	501-507
<i>Ғайбуллаев Соҳибжон Ғайбуллаевич</i> ИЖАРА ШАРТНОМАСИГА ОИД ҚОНУНЧИЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ БЎЙИЧА АЙРИМ ЁНДАШУВЛАР	508-514
<i>Саидов Бобур Бахромжонович</i> ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ЗАЩИТЫ ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ ПОЛЬЗОВАТЕЛЕЙ В ВЕБ-РАЗРАБОТКАХ	515-524
<i>Асадов Шаҳриддин Фахриддинович</i> РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА МАСЛАҲАТ ХИЗМАТЛАРИ КЎРСАТИШНИ ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ	525-529
<i>Ганиев Нихолбек Валиевич</i> НОТИЖОРАТ КОРПОРАТИВ ТАШКИЛОТЛАР	530-536
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Ortiqova Nargiza Akramovna</i> O'QUVCHILARDA TARBIYAVIY QADRIYATLAR MANBALARI VOSITASIDA UZLUKSIZ MA'NAVIY TARBIYANI OSHIRISHGA QARATILGAN SAMARALI PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALAR	537-541
<i>Jamalova Nargiza Ulug'bek qizi</i> PEDAGOGIKA VA GUMANITAR FANLARINING JAMIYATDA TA'LIMNING O'ZGARISHI VA RIVOJLANISHIDA TUTGAN O'RNI	542-547
<i>Norboyev Nabijon Narziqulovich</i> SHAHMAT O'YININING SHAXS INTELEKTUAL SIFATLARINI SHAKLLANTIRISHGA TA'SIRI	548-553
<i>Batirov Behzod Baratovich</i> FIZIKA TA'LIM MAZMUNINI TABAQALASHTIRISHNING O'ZIGA XOSLIGI	554-559
<i>Razzoqova Mahliyo Qosimjonovna</i> GENDER METODINING NAZARIY ASOSLARI	560-564
<i>Xalilov Lenar Shevketovich</i> BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARIGA INNOVATSION O'QITISH USULLARINING SAMARADORLIGI VA PEDAGOGIK SHAROITLARI	565-569
<i>Turdimurodov Dilmurod Yo'ldoshevich</i> MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR JISMONIY TARBIYASINING PEDAGOGIK SHARTLARI	570-575
<i>Ernazarov G'olibjon Ne'matovich</i> JISMONIY YUKLAMADAN CHARCHASH VA QAYTARILISH DAVRLARINING FIZIOLOGIYASI	576-580
<i>Xudaykulova Dilbarxon Zokirovna, Erkinova Dilshoda Sherali qizi</i> BOLALARDA TADQIDIY FIKRLASH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHGA QARATILGAN PEDAGOGIK JARAYONNING ASOSIY XUSUSIYATLARI	581-586

<i>Eshdavlatov Abdullo Boybo'ri o'g'li, Uralov Sardor Abdulla o'g'li</i> TALABALARNING VOLEYBOL MASHG'ULOTLARIDA TEXNIK TAYYORGARLIGI	587-593
<i>Maxmudov Qudratbek Shavkat o'g'li</i> INGLIZ TILINI O'QITISHDA TALABALARNING MADANIYATLARARO MULOQOT KOMPETENSIYASINI TIL ELEMENTLARI ORQALI RIVOJLANTIRISH SAMARADORLIGI	594-607
<i>Mirzaeva Kamola Uralovna</i> THE ROLE OF THE FAMILY INSTITUTE IN EDUCATING A PROFESSIONAL GENERATION	608-612
<i>Tursunboyeva Mukhlisa Anvar kizi</i> BILINGUALISM AS A PROMISING FORM IN CHILDREN'S EDUCATION	613-619
<i>Ҳақназарова Нулуфар Қуранбоевна</i> ТАЪЛИМ ТРАНСФОРМАЦИЯСИ ШАРОИТИДА ПЕДАГОГ КАДРЛАР МАЛАКАСИНИ ОШИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ТИЗИМИНИ СТРУКТУРАВИЙ-ФУНКЦИОНАЛ ТАЪМИНОТИ	620-625
<i>Sheraliyeva Shahnoza Usmanovna</i> INGLIZ TILIDA TALABALAR YOZISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA TURLI YOZMA MATN NAMUNALARINI TAHLIL QILISHGA QARATILGAN MASHQLARNING AHAMIYATI	626-633
<i>Джанабаева Адина</i> ВОЗМОЖНОСТИ ЦИКЛА ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН В ФОРМИРОВАНИИ МЕТОДИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА	634-641
<i>Xoliqnazarov Azamat Begaliyevich</i> TALABALARNING JISMONIY TARBIYA MASHG'ULOTLARIDA KUCH QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISH	642-646
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> QASHQADARYO VILOYATIDA PEDAGOGIKA FANINING RIVOJLANISHIDA XOTIN-QIZLARNING O'RNI	647-651
<i>Садиев Валижон</i> СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ РАЗВИТИЯ ПАТРИОТИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ УЧАЩИХСЯ В УСЛОВИЯХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ	652-657
<i>Pulatova Muhabbat Egamberdievna</i> UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANTIRISH JARAYONIDA O'QITUVCHILARDA INNOVATSION KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISH STRATEGIYASI	658-663

Received: 10 November 2024
Accepted: 15 November 2024
Published: 25 November 2024

Article / Original Paper

ABOUT I CONGRESS OF CENTRAL ASIAN POWER ENGINEERS

Saidboboeva Gulzora Nematjonovna,
Docent of the National University of Uzbekistan, PhD

Abstract. This article presents information about the I Congress of Central Asian Power Engineers, held in Tashkent in the early 30s of XX century, the reports read and the proposals put forward. The main goal of the congress was to emphasize the importance of electrification in the socio-economic life of the region, which is analyzed in the article using archival documents and historical literature as an example.

Keywords: I Congress, Central Asia, electric power, electrification, hydro resources.

ЎРТА ОСИЁ ЭНЕРГЕТИКЛАРИНИНГ I СЪЕЗДИ ХУСУСИДА

Саидбобоева Гулзора НEMATЖОНОВНА,
Ўзбекистон Миллий университети доценти,
т.ф.ф.д. (PhD)

Аннотация. Мазкур мақолада XX асрнинг 30-йиллари бошида Тошкентда ўтказилган Ўрта Осиё энергетикаларининг I съезди, унинг ишида ўқилган маърузалар, илгари сурилган таклифлар ҳақида маълумот берилади. Съезднинг бош мақсади минтақа ижтимоий-иқтисодий ҳаётида электрлаштиришнинг ўрни муҳим аҳамиятга эга эканлигига урғу берилган бўлиб, мақолада фойдаланилган архив ҳужжатлари ва тарихий адабиётлар мисолида таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: I съезд, Ўрта Осиё, электр энергетика, электрлаштириш, гидроресурс.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI9Y2024N05>

Кириш. Ўрта Осиё энергия ресурсларига бой ҳудуд деб ҳисобланганлиги сабабли бу ресурслардан унумли фойдаланиш, уларни ўсиб келаётган саноат тармоқларида татбиқ этишни тезлаштириш, бу борадаги муаммоларни ҳал этиш, қолаверса бутун Ўрта Осиё ҳудудларини марказлашган ягона ва мунтазам электр манбаи билан таъминлаш мақсадида 30-йилларнинг бошида аввало Марказ ҳукумати – СССР Халқ Комиссарлари совети томонидан Тошкентда Ўрта Осиё I энергетика съезди ўтказиш ташаббуси илгари сурилган.

Адабиётлар таҳлили ва методология. Мазкур мақола учун асосий манба сифатида Ўзбекистон Миллий архиви (кейинги ўринларда – ЎзМА)нинг Ўрта Осиё Иқтисодий Совети (СредазЭКОСО) (Р-9-фонд), Ўрта Осиё Давлат Режа комитети (Средазгосплан) (Р-10-фонд) ва ЎзССР Халқ Комиссарлари совети (СНК УзССР), ЎзССР Министрлар Совети (Сов. Мин. УзССР) деб номланган Р-837-фонди ҳужжатлари ва турли тарихий, илмий адабиётлар жалб қилинган.

Тадқиқот методологияси. Муаммони ёритишда тизимлаштириш, қиёсий таҳлил, анализ ва синтез ҳамда муаммовий-хронологик каби илмий тадқиқот усулларидадан фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар. 1930 йил 3 майда СССР Халқ Комиссарлари советидан республика раҳбариятига Ўрта Осиё энергетикаларининг I съездини чақириш юзасидан жўнатилган телеграммада ушбу анжуман юзасидан қатор мулоҳаза ва таклифлар билдирилган. Хусусан, республика раҳбари Ф. Хўжаевга жўнатилган телеграммада шундай дейилган: “Иттифоқ Халқ Комиссарлари совети энергетика съезди масаласини Назорат совети (Совконтроль)га хулосага юборди. Назорат совети ходимида масала юзасидан келишмовчиликлар бор. Фикримизча, бир қатор маърузаларнинг энергетика секторига бевосита алоқаси йўқ. Қанча ёзма маъруза тайёр ва ким томонидан кўриб, қайта ишлаб чиқилди? Назорат совети ёзма маърузаларни йиғиш, ташкилотлар томонидан ишлаб чиқиши, Ўзбекистон ҳукумати маъқуллашини ва кейин съезд тайинлашни тавсия қилади. Назорат совети хулосаси учун Геммервердга телеграмма юборинг. Республикалардан номзоди кўрсатилган барча маърузачилар текширилганми?”[1; 30-31]

Марказ шу тариқа съездда иштирок этувчи делегатларни, уларнинг маърузаларини ҳам аввалдан ўзига хос текширувдан ўтказишни мақсад қилган.

СредазЭКОСО Президиумининг 1930 йил 22 июнда бўлиб ўтган мажлисида Ўрта Осиё энергетикалари I съездини чақириш ва унинг ташкилий бюросини ташкил этиш тўғрисидаги масала кўриб чиқилган. Ўрта Осиё республикалари энергетикаси масалалари ва улардан оқилона фойдаланишнинг йўллари чуқурроқ ишлаб чиқиш, Ўрта Осиё халқ хўжалиги энергия таъминотининг истиқболли ва бош режаларини тезда амалга ошириш мақсадида, ўша йилнинг 1 ноябрида Ўрта Осиё энергетика съездини чақириш ва уни ташкил этишга раҳбарлик Д.П. Розит зиммасига юклатилган[2; 123-124].

I Ўрта Осиё энергетика съезди Ташкилий бюро мажлиси съездга тақдим этилган маърузалар рўйхатини дастлабки маъруза деб эътироф этилиши, ушбу рўйхатни Ташкилий бюронинг барча аъзоларига ҳамда Ўрта Осиёнинг барча республика ва иттифоқ органларига, съезднинг бўлажак иштирокчиларига юбориш зарурлиги, шунингдек, республикалар Халқ Комиссарлари советларига съездни чақиришга қўмаклашувчи ячейкалар ташкил этиш ва ушбу ячейкалар таркибида Ташкилий бюрони хабардор қилган ҳолда материаллар тайёрлаш таклифи бўйича қарор қабул қилган.

Съезднинг бўлажак иштирокчилари билан алоқа ўрнатиш ва тайёргарлик ишларининг бориши ҳақида вақти-вақти билан маълумот бериш, шунингдек, съездга оид асосий маърузаларни ёритиб бориш мақсадида тегишли ахборотномани чоп этиб бориш зарурлиги ҳам эътироф этилган.

Ташкилий бюронинг съезд муҳокамаси учун тақдим этилган маърузаларни кўриб чиқиш ҳамда Тошкент шаҳридаги мавжуд ва қурилаётган станцияларга экскурсия уюштириш бўйича комиссияларини тузиш ҳам зарур деб ҳисобланган[3; 593].

1930 йилда Тошкентда ўз ишини бошлаган съездда Совет Иттифоқининг йирик энергетика марказлари мутахассислари ўз тадқиқот ишлари билан иштирок этишган. Анжуман ишида профессор И.Г. Александров, Шарбатов ва И.Я. Каминский тадқиқот

ишлари жумладан, лойиҳа ва схемалари билан иштирок этганлар. Профессор Мухин Ўрта Осиё нефть ресурсларини аниқлаш, уларни баҳолаш ҳақида тўхталиб, бу борада бой энергетик ресурс, асосан гидроэнергетика ва нефть конлари ҳақида аниқ фактик материалларни тақдим этган[4; 4].

Съездда ВКП(б) МК ва ВКП(б)нинг Ўрта Осиё бюроси МК секретари К.Я. Бауман сўзга чиқиб, нефть МТС, Ҳарбий-денгиз флоти учун муҳим эканлигини инобатга олиб, Ўрта Осиёда энергетика ишлаб чиқариш учун кўмрдан фойдаланиш зарурлигини уқтириб ўтган.

СредазЭКОСО раиси М.Ф. Болдирев маърузасида мамлакатда электр энергия ишлаб чиқариш камлиги, Ўрта Осиёда ҳам Америка, Германия, Англиядаги каби юқори ҳажмдаги электр станциялар барпо этиш имкони мавжудлигини, съездда эса электрлаштириш бўйича Ўрта Осиё ягона бош режаси лойиҳасини яратиш кераклигини, Совет Иттифоқи 5 йиллик режасининг 1-вариантида аҳоли жон бошига 150 кВтдан электр энергия тўғри келиши, бу кўрсаткични бошқа мамлакатлар билан солиштирганда жуда камлиги, мамлакат энергетикага кескин муҳтож, жумладан, Норвегияда аҳоли жон бошига 260 кВт, Канадада 262 кВт, Швейцарияда 940 кВт, Америкада 920 кВт электр энергияси тўғри келишини маълум қилган[4; 10-14].

Нотиқ ўз сўзида ушбу муҳим муаммоларини ҳал этишда профессор И.Г. Александров тадқиқот лойиҳасини илгари суриб, лойиҳада асосан кўпроқ гидроресурсларга урғу берилганлиги, у Чирчиқ, Норин дарё ҳавзаларида ҳосил бўладиган энергияни тадқиқ қилганлигини таъкидлаган. Лойиҳа устида чуқур иш олиб борилиб, куз ойида объект қурилишини бошлаш лозимлиги, Чирчиқ ГЭСидан олинadиган электр энергия район, шунингдек, бутун жанубий Қозоғистон рангли металлургиясини ўзлаштириш учун ўта муҳимлиги, “Чирчиқ электр станцияси Тошкентдаги бутун саноат тармоқларини электр энергия билан таъминлаб, Чирчиқ эса Ўрта Осиё республикалари ичида дастлабки, аммо тараққий этган асосий азот ишлаб чиқарувчи районга айланиши”[5; 10-14] таъкидланган.

И.Г. Александров иккинчи ресурс сифатида геологик кўмир ресурсларини кўрсатган. 1927 йилда 334 млн т кўмир қазиб олинган бўлса, 30-йилларнинг бошида 2,370 млн тоннани ташкил этиб, 7 баробарга ошган. 1930 йилда Фарғона ТЭЦида 2 та агрегатнинг ишга туширилиши маҳаллий тошкўмир билан ишлайдиган ИЭСлар қурилишини бошлаб берган[6; 344].

Учинчи ресурс бу – нефть бўлиб, профессор Мухин маълумотларига кўра, Фарғона области нефть ресурси 45 млн тоннани ташкил этади. Ўрта Осиё республикаларида нефть ресурслари 1930–1931 йил бошига келиб, 2 та нефть кони (Фарғона области ва Ғарбий Туркманистон) ҳисобига кўпаяди.

Иттифоқ давлат режа комитети вакили Кузнецов маърузасида ушбу бош режа катта меҳнат талаб этишини, Ғарбий Европа ва Америка электротехникаси 400 минг в. электр энергия босимини ташкил этаётгани айтилади.

1930 йил Берлин конгрессида Оскар Оливен Европанинг ягона юқори вольтли тармоғини белгилаб берган. Бундан келиб чиқиб, Иттифоқ энергия ресурслари асосида марказлашган схема лойиҳасини яратиш, бунда арзон манба дарёлар бўлиб, гидроресурслар ягона юқори босимли энергия тармоғини ҳосил қилиш учун биринчи ўринда туриши билдирилган[1; 110].

Айтиш жоизки, Ўрта Осиёни электрлаштириш лойиҳаси жуда пухта ишлаб чиқилиб, бу лойиҳа асосида Ўрта Осиё республикалари тўлиқ электр энергияси билан таъминланиши, минтақа асосий энергия тармоғи Чирчиқ ва Чотқол ва Норин ҳавзаси, Вахш ва Зарафшон, Чу воҳаси ва Или дарёсида яратиладиган гидростанциялардан иборат бўлиши, бу гидроресурслар орасида Чирчиқ Чотқол ҳавзаси энг кўп сувга эга ҳавза эканлиги ҳисобга олинган.

И.Г. Александров лойиҳаси ГЭС қурилиши асоси ҳисобланиб, бири Чирчиқ-Чотқол дарёсида, 10 га яқин мосламалар лойиҳалаштирилган бўлиб, унинг энг баланди Терс дарёсининг Чотқолга қуйилиш жойида ўрнатилиши лойиҳалаштирилган. Ундан 42 минг кВт электр энергия ҳосил қилиш мумкин эди. Чотқол гидростанцияси қуйи оқимида Чотқол дарёсига келиб қуйиладиган бошқа бир дарё бўйида 2 та гидростанция қурилиши лойиҳалаштирилди.

“Гидроэлектрострой” вакили И.Я. Каминский Ўрта Осиё бош режасини лойиҳалаштиришда нафақат ўша ҳудуд районларини, келгусида Мирзачўл районларини қамраб олиши, бу тармоқларни Жиззах ва Самарқандгача чўзишни ҳам ҳисобга олиш кераклигини, кейинчалик Амударё электр станцияларини лойиҳаларини ҳам белгилаб олиш, айниқса, 100 минг кВт қувватга эга бўлган Туямўйин электр станциясини ҳисобга олиш кераклигини билдирган[4; 132]. Бу лойиҳалар аввало республиканинг қўриқ ерларида қишлоқ хўжалик экинлари, энг аввало пахта майдонларини кенгайтиришга ҳам ёрдам бериши мўлжалланган.

Съезд иштирокчиларининг хулосаларига кўра, Ўрта Осиёни электрлаштириш Иттифоқ бош электрлаштириш режасида асосий ўринда бўлиши, чунки Ўрта Осиёнинг энергия ресурсларга бой ва шароити шунга мос келиши таъкидланган бўлса ҳам, амалда бу жараён ўша паллада ҳам, ундан кейинги даврда ҳам Россиянинг марказий районлари, Украина бошқа ҳудудларга қараганда анча орқада бўлиб келди.

Шундан келиб чиқиб, съездда Ўрта Осиёнинг электрлаштирилиши бош режасига И.Г. Александров схемаси асос бўлиши лозим деган хулосага келинди. Чунки И.Г. Александровнинг электрлаштириш лойиҳасида гидроресурслардан юқори даражада фойдаланилганлиги, уларни энг кўп тадқиқ қилинган маъдан конлари билан мос келиши, электр станцияларнинг жойлашиши ва станциялар ҳимояси талабларига мос келиши, иссиқлик станцияларида захира энергия қуввати таъминланганлиги, йирик энергия марказларини юқори вольтли узаткичлар билан боғланганлиги, энг муҳими схемада электр қурилиш ўлчами 5 млн кВтни ташкил этиши кўрсатилди. СССРнинг иккинчи беш йиллик режасида Ўрта Осиёда 2-3 млн кВт электр энергия ишлаб чиқиши мўлжалланган.

Съездда Ўрта Осиёнинг ҳамма аҳоли пунктлари (Қорақалпоғистон ва Хоразм, Туркманистон, Зарафшон воҳаси районлари)ни электрлаштириш қамраб олинмаган. Бунга сабаб, аввало ёш совет давлатининг молиявий аҳволи имкон бермаганлиги, шунингдек, ушбу ҳудудларда саноат тармоқларининг камлиги ва борларининг ҳам қуйи даражада эканлиги, аҳоли эса бу ерларда сийрак яшаши деб изоҳлаш тўғрироқ бўлади.

Ўрта Осиё энергетика I съезди йиғилишининг стенограмма ҳисоботида “1931 йилдаёқ СССРнинг пахта мустақиллигини таъминлаш зарурияти партия ва ҳукуматнинг сиёсати эканлиги, 1926 йилга қадар Тошкент шаҳрининг асосий электр энергия таъминоти трамвай дизель станциясининг иккита кичик қувватли

станциялари ҳисобига баҳоли қудрат қондирилгани”[7; 2], съезд делегати Л. Захаров эса “Тошкент райони Фарғонадан фарқли ўлароқ аҳолиси ва саноати битта марказ – Тошкентда жамлангани, унинг атрофида алоҳида саноат корхоналари жойлашгани, бу эса Тошкент райони электр тизими схемаси Фарғона водийси тизимидан кўра бошқача хусусият касб этиши”[7; 34], мутахассис Русак “Хонадонларни иситиш, овқат тайёрлаш, ҳаммомлар, кирхоналар, касалхоналарни иситиш битта марказий райондан амалга оширилиши шартлиги, шунинг учун қишки мавсум (4-5 ой)да қўшимча сарф бўлишидан юқори кучланишли қурилмаларга эга бўлишлик ва бунда яхши гидростанцияники каби нархда буғдан дастлабки қувват олиш”[7; 40] каби мулоҳазаларни илгари суришган.

I Энергетика съезди қишлоқ хўжалигини электрлаштириш секцияси қабул қилган резолюциясида қишлоқ хўжалигини электрлаштиришни ривожлантиришнинг биринчи жуда муҳим босқичи бўлган қишлоқ хўжалигини электрлаштириш секциялари ишининг натижалари шуни кўрсатадики, тармоқни электрлаштириш каби мураккаб муаммони имкониятлар доирасида тўлиқ ҳал қилиш йўллари ҳали ҳам топилмаган.

Р.Р. Циммерманнинг “Ўрта Осиёда шамол энергиясидан фойдаланиш масалалари” маърузаси бўйича съезд қабул қилган резолюцияда шамол каби арзон энергия манбасининг аҳамияти ва долзарб эканлигини ҳисобга олиб, уни Ўрта Осиёнинг энергетика иқтисодиёти балансига киритиш, маърузада келтирилган унинг ресурслари ҳақидаги дастлабки маълумотларга асосланиб, Ўрта Осиёда шамол энергетикасини ривожлантириш учун етарли даражада, зарурият деб қайд этилган бўлса-да, бу таклифлар кейинги бир неча ўн йилликларда ҳам амалга ошмади[8; 6].

Ўрта Осиёда қуёш энергиясидан фойдаланиш бўйича резолюцияда 1931 йил учун Гелиотехника лабораториясининг вазифасига қуйидагилар кирган:

1) Ўрта Осиёдаги қуёш қурилмалари бўйича тажриба-синов ишлари, уларни ҳар томонлама синовдан ўтказиш ва конструкциясини такомиллаштириш.

2) бу вазифаларнинг барчаси илмий-тадқиқот ишларини Тошкентда махсус ташкил этилган Бутуниттифоқ иссиқлик-техник институти филиалида ёки Ўзбекистон Гидрометеорология институтида жамлашни талаб қилади[9; 65].

Хулоса. Тарихий адабиётлар ва архив ҳужжатларида Ўрта Осиё республикалари энергетика саноати бутуниттифоқ кўрсаткичларидан жуда паст даражада эканлигини тасдиқлайди. Шунингдек, минтақа энергетикаларининг I съездида кўтарилган масалаларнинг аксарияти амалга оширилмаганлиги боис бу каби анжуманнинг навбатдагиси ўтказилмаганлигини тахмин қилишимизга имкон беради.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. ЎзМА Р-837-фонд, 32-рўйхат, 410-йиғмажилд.
2. ЎзМА Р-837-фонд, 8-рўйхат, 67-йиғмажилд.
3. Саидбобоева Г. Ўзбекистон ҳудудида электр энергетика иншоотларининг бунёд этилиш тарихи // Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари. Халқаро симпозиум материаллари. – Тошкент, 2023.
4. ЎзМА Р-10-фонд, 1-рўйхат, 115-йиғмажилд.
5. Электрификации Средней Азии. Труды Первого Средне-азиатского энергетического съезда. Т. I. Ч. 1. – М.–Л.: Гос. научно-техническое изд-во, 1931.
6. Сафаев А.С. К вопросу о развитии тяжелой промышленности Советского Узбекистана // Очерки по истории народного хозяйства СССР. Сборник статей. – М.: Гос. изд-во политической литературы, 1959.

-
7. ЎзМА Р-9-фонд, 1-рўйхат, 11122 а-йиғмажилд.
 8. Saidboboeva G.N. The History of Construction of Some Electric Power Station in Uzbekistan SSR // International Conference on Innovations in Applied Sciences, Education and Humanities. – Barcelona, Spain. 2023.
 9. ЎзМА Р-9-фонд, 1-рўйхат, 1107-йиғмажилд.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/9 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).